

А. М. Штангрет,
Українська академія друкарства,
м. Львів,

Г. І. Пушак,
Національний університет "Львівська політехніка"

ПОТЕНЦІАЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої країни питання пошуку шляхів забезпечення безпеки як на макро- так і на мікрорівні набувають все більшої актуальності. Причини цього різноманітні, проте найбільш суттєвими є швидка зміна та неможливість прогнозування динаміки зовнішнього середовища. Невизначеність ускладнює процес гарантування безпеки, а відтак вимагає більш чіткого трактування суті та причин зміни рівня безпеки. Лише застосування комплексного підходу до управління системою економічної безпеки через формування відповідного теоретичного підґрунтя уможливило забезпечення управління процесом гарантування безпеки певної соціально-економічної системи, в т.ч. підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичній розробці питань, пов'язаних з підтримкою достатнього рівня економічної безпеки на усіх рівнях управління, багато уваги приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Білько, Н. Вавдіюк, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, необхідно зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли належного відображення деякі важливі аспекти, зокрема щодо оцінки можливості забезпечення економічної безпеки певного суб'єкта господарювання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні суті та методичних засад формування потенціалу забезпечення економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. В умовах кризи світової й вітчизняної економік, коли підприємствам доводиться зіштовхуватись з перманентними загрозами й ризиками, які суттєво знижують поточний рівень їх економічної безпеки, проблема створення системи захисту, тобто комплексної системи економічної безпеки, стала першочерговою. За таких обставин практично на всіх підприємствах України в ініціативному порядку були створені системи безпеки, які дозволяють їм з різним ступенем ефективності забезпечувати безпеку своєї діяльності. Основні зусилля служби безпеки на вітчизняних підприємствах спрямовані перш за все на

забезпечення захисту території, виробничих і адміністративних об'єктів, засобів виробництва, сировини, готової продукції й транспортних засобів від протиправних зазіхань як зі сторони кримінальних угруповань, так і в наслідок злочинних дій несумлінного персоналу, тобто на захист майна та персоналу. З однієї сторони функціонування такої системи сприяє зменшенню негативного впливу частини загроз, але не дозволяє, в наслідок відсутності відповідних теоретичних напрацювань, у повній мірі гарантувати необхідний для стабільного функціонування та розвитку рівень безпеки. Зазначене твердження ґрунтується на тому факті, що злочини в економічній сфері стали носити інтелектуальний характер, а їх сферами стали фінансова діяльність, політика й стратегія підприємства, механізми керування бізнесом, інформаційна сфера, право, інноваційна діяльність, техніка й технології й т.д. За таких умов для протидії усій сукупності сучасних загроз та забезпечення необхідного рівня економічної безпеки необхідною є побудова комплексної системи економічної безпеки для чого потрібно задіяти в повному обсязі ресурси всіх структурних підрозділів підприємства, а також можливості зовнішніх організацій, у тому числі органів державної влади й управління, суб'єктів недержавної системи безпеки й т. д.

Здійснене узагальнення існуючих точок зору [1-3] дозволило сформулювати власне визначення економічної безпеки підприємства як складної багатофакторної категорії, спрямованої на ефективне використання наявних ресурсів та ринкових можливостей, гарантування стійкості та захисту від негативних чинників, реалізації інтересів за умов сталого соціального та економічного розвитку [12].

Передумовою забезпечення необхідного для існування та розвитку рівня економічної безпеки є створення відповідної комплексної системи економічної безпеки підприємства (КСЕБП), мета якої полягає у розробленні та застосуванні заходів для ефективного використання наявних ресурсів та ринкових можливостей, забезпечення стійкості та реалізації інтересів, захист від зовнішніх та внутрішніх загроз [13].

Досягнення мети КСЕБП передбачає виконання ряду наступних завдань:

підвищення економічної ефективності господарської діяльності завдяки використанню наявних ресурсів та ринкових можливостей;

забезпечення стійкості розвитку підприємства та реалізації його основних економічних інтересів; прогнозування, виявлення та ідентифікація внутрішніх та зовнішніх загроз для економічної безпеки підприємства;

організація превентивних заходів щодо запобігання виникненню загроз та зростанню рівня небезпеки;

аналіз можливих ризиків та розроблення заходів щодо їх мінімізації та нейтралізації;

систематичне удосконалення КСЕБП.

Виконання сформованої сукупності завдань є можливим за умов наявності певних передумов, які, на нашу точку зору, безпосередньо пов'язані із поняттям «потенціал», яке і розглянемо більш ретельно.

Насамперед, визначимо етимологію поняття «потенціал». В енциклопедичних виданнях потенціал подається як «... наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось» [4]. У відповідності до розробок Л. Абалкіна, потенціал – це засоби, запаси, джерела, які є в наявності й можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якого-небудь завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній області [5]. І. Отенко дотримується думки, що під потенціалом потрібно розуміти організовану й керовану сукупність можливостей соціально-економічної системи для досягнення її цілей [6]. Переходячи на нижчий рівень управління – рівень підприємства, доцільно процитувати міркування Д. Черникова, який визначає потенціал підприємства як сукупність ресурсів без урахування реальних взаємозв'язків, що складаються в процесі виробництва [7].

Поруч із поняттям «потенціал» стосовно мікрорівня використовується термін «економічний потенціал», який доцільно також коротко розглянути з точки зору поставленої мети – удосконалення методичних засад гарантування економічної безпеки. Так, В. Кунцевич трактує економічний потенціал як загальну потужність компанії з бізнесу, направлену на визначення, створення та задоволення потреб споживачів товарів послуг, а також на кращу взаємодію із зовнішнім середовищем компанії в аспекті раціонального використання ресурсів. К. Нужний та О. Бобкова подають це поняття як «...здатність підприємства забезпечувати своє довгострокове функціонування та досягнення стратегічних цілей на основі використання системи наявних ресурсів» [8]. Згідно точки зору Т. Харчук, економічний потенціал – це ефективне використання за часом і продуктивністю наявних економічних ресурсів [9].

Узагальнюючи подані визначення, можна дійти висновку, що ключове завдання економічного потенціалу в процесі гарантування економічної безпеки підприємства полягає у накопиченні достатньої величини і максимально ефективно використання усіх ресурсів, що дозволило б нейтралізу-

вати загрози з боку внутрішнього та зовнішнього середовища і забезпечити безпечне функціонування підприємства через підтримання його цілісності, як виробничо-господарської системи.

Беручи до уваги загальне трактування поняття «потенціал» та «економічний потенціал», в контексті досліджуваної проблеми, на нашу думку, доцільно приділити увагу науковому доробку С. Шкарлета. Цей дослідник, спираючись на особливості здатісно-функціонального аспекту економічної діагностики і оцінки потенціалу формування стану економічної безпеки підприємства пропонує трактування потенціалу економічної безпеки (потенціал формування стану економічної безпеки) як множини сукупностей здатностей підприємства, що визначає можливості здійснення ним певних функцій господарської діяльності, що необхідні для досягнення поставлених цілей в умовах жорстко-конкурентного і нестабільного зовнішнього середовища, а також продуціювання необхідних для цього засобів [10-11].

В загальному погоджуючись із точкою зору С. Шкарлет щодо необхідності визначення поняття, яке б дозволило окреслити, оцінити та стало основою для подальшого удосконалення методичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки на мікрорівні, вважаємо за необхідне сконцентрувати увагу на кількох важливих моментах. Так, на нашу думку, той аспект, що економічна безпека повинна одночасно розглядається як в статичній, так і в динамічній формі, дозволяє вести мову про «потенціал забезпечення економічної безпеки підприємства» (ПЗЕБП). Зазначене важливе виходячи з того, що зміст ПЗЕБП повинен полягати в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей КСЕБП досягати та підтримувати необхідний для існування та розвитку рівень економічної безпеки. Виходячи з цього, на нашу точку зору, для ПЗЕБП повинні бути характерні наступні риси:

По-перше, ПЗЕБП повинен визначатися як реальними, так і потенційними можливостями протидії зростанню рівня небезпеки.

По-друге, можливості КСЕБП, а відтак і сам ПЗЕБП, залежать не лише від зовнішніх та внутрішніх, власних та сторонніх суб'єктів безпеки, які безпосередньо залучені до процесу забезпечення економічної безпеки, але і усього персоналу підприємства, який за певних умов може сприяти виконанню завдань в сфері безпеки.

По-третє, ПЗЕБП визначається перш за все рівнем компетентності та вмотивованості у виконанні своїх обов'язків суб'єктами безпеки.

По-четверте, рівень і результати реалізації ПЗЕБП визначаються організаційною структурою, взаємопідпорядкованістю та взаємодією в межах КСЕБП та підприємства загалом.

По-п'яте, ПЗЕБП визначається обсягом та якістю наявних у нього ресурсів (кількістю залучених працівників (їхнім освітнім, кваліфікаційним, психологічним та мотиваційним потенціалом),

можливістю використання новітніх засобів для збирання та обробки інформації, фінансовими та нематеріальними ресурсами).

По-шосте, зростання ПЗЕБП залежить від можливостей менеджменту оптимально використовувати результати функціонування КСЕБП, зокрема в частині отриманої конкурентною розвідкою інформації про зміни в зовнішньому середовищі.

Висновки. Гарантування економічної безпеки підприємства, за сьогоденних умов ведення бізнесу в Україні, стає ключовою умовою не лише функціонування, але й існування будь-якого суб'єкта господарювання. Звідси, розроблення відповідного методичного забезпечення сприятиме вирішенню складної і водночас важливої проблеми для національної економіки загалом.

В статті здійснено подальше дослідження категорії «економічна безпека підприємства» через визначення суті та параметрів формування ПЗЕБП. Зазначене важливе з тієї точки зору, що наразі практично відсутнє як єдине розуміння сутності ПЗЕБП, так і не визначені економічні інструменти діагностики та оцінки його кількісного і якісного рівнів, що потребує продовження досліджень в цьому напрямку.

Література

1. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / В. Л. Оргинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
  2. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48–51.
  3. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. – М. : Бизнес-ИНТЕЛ-Синтез, 1997. – 278 с.
  4. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / [за ред. Р. Дяківа]. – К. : Міжнародна економічна фундація, ТзОВ «Книгодрук», 2000. – 704 с.
  5. Абалкин Л. И. Диалектика социалистической экономики / Л. И. Абалкин. – М. : Экономист, 1981. – 244 с.
  6. Отенко И. П. Стратегическое управление потенциалом предприятия : моногр. / И. П. Отенко. – Харьков : ХНЭУ, 2006. – 256 с.
  7. Черников Д. Эффективность использования производственного потенциала и конечные народнохозяйственные результаты / Д. Черников // Экономические науки. – 1981. – № 10. – С. 89–97.
  8. Нужний К. М. Сутнісна характеристика економічного потенціалу підприємства / К. М. Нужний, О. Ю. Бобкова // Матер. II Межд. науч.-практ. конф. «Европейская наука XXI века–2007», 16–31 мая 2007р. Т.3. – Днепропетровск: Наука и образование, 2007. – С. 727.
  9. Тарасюк Г. М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством: монографія / Г. М. Тарасюк. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 212 с.
  10. Шкарлет С. М. Дослідження якісної сутності потенціалу економічної безпеки підприємства у ресурсно-перетворювальному аспекті / С. М. Шкарлет, О. Ю. Акименко // Сіверянський літопис. – 2006. – №4(70). – С. 183–192.
  11. Шкарлет С. М. Первинні засади структурної моделі економічної безпеки підприємства / С. М. Шкарлет // Сіверянський літопис. – 2006. – №1(67). – С. 124–130.
  12. Штангрет А. М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення : моногр. / А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський, М. М. Караїм. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. — 288 с.
  13. Штангрет А. М. Управління економічною безпекою підприємств авіаційної галузі : моногр. / А. М. Штангрет. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2011. – 270 с.
- Штангрет А. М., Пушак Г. І. Потенціал забезпечення економічної безпеки підприємства: теоретичні аспекти**
- В статті, виходячи із складних умов ведення бізнесу для вітчизняних суб'єктів господарювання, доведено пріоритетність забезпечення необхідного для існування та розвитку рівня економічної безпеки. Обґрунтовано доцільність визначення та формування відповідного методичного забезпечення для терміну «потенціал забезпечення економічної безпеки підприємства» як базового для гарантування економічної безпеки на мікрорівні.
- Ключові слова:* економічна безпека, потенціал, ресурси, персонал, суб'єкти безпеки.
- Штангрет А. М., Пушак Г. І. Потенциал обеспечения экономической безопасности предприятия: теоретические аспекты**
- В статье, исходя из сложных условий ведения бизнеса для отечественных субъектов хозяйствования, доказано приоритетность обеспечения необходимого для существования и развития уровня экономической безопасности. Обоснована целесообразность определения и формирования соответствующего методического обеспечения для термина «потенциал обеспечения экономической безопасности предприятия» как базового для обеспечения экономической безопасности на микроуровне.
- Ключевые слова:* экономическая безопасность, потенциал, ресурсы, персонал, субъекты безопасности.
- Shtangret A. M., Pushak G. I. The potential of the ensuring of the economic security of the enterprise: theoretical aspects**
- The article, based on the complex business environment for domestic businesses, providing proven priority for the existence and development of economic security. Expediency definition and formation of the methodological support for the term «potential for economic security» as a base to ensure economic security at the micro level.
- Keywords:* economic security, capacity, resources, personnel, security agents.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2014
Прийнято до друку 10.09.2014